

«Det hadde vore eit eventyr å ha 70 prosent fleire tilsette i biblioteket!»

Kartlegging av aktivitet og ressursbehov i folkebibliotekene i Viken

2023

Kartlegging av aktivitetsnivå og ressursbehov i folkebibliotekene i Viken

Tittel: Kartleggingsrapport: Aktivitetsnivå og ressursbehov i folkebibliotekene i Viken

Type dokument: Rapport

Eier/virksomhet: Fylkesbiblioteket Akershus, Buskerud og Østfold

Forfatter: Christine Eidset

Illustrasjon: Laget i Canva

www.fylkesbiblioteketabo.no

Innhold

1	Introduksjon	4
1.1	Metode.....	4
1.2	Folkebibliotekene i Viken 2023.....	5
2	Bibliotekets tjenester og tilleggsoppgaver.....	6
2.1	Egen vurdering av bibliotekets tjenester	6
2.2	Drift av andre tjenester.....	8
3	Bemanning og ressurser	10
3.1	Oppfølging av skolebibliotek.....	10
3.2	Utfordringer knyttet til bemanning av biblioteket	10
3.3	Drømmescenario: 70 prosent flere årsverk i biblioteket.....	12
4	Lokaler og bruk av fasilitetene	14
4.1	Biblioteklokaler	14
4.2	Biblioteket som møteplass.....	16
5	Satsning og forankring i egen kommune.....	18
5.1	Bibliotekplan	18
5.2	Kommunens satsning på biblioteket de siste fem årene.....	19
5.3	Synliggjøring av biblioteket overfor kommunepolitikere og kommuneledelse	20
5.4	Samfunnsutfordringer og bibliotekets bidrag	20
6	Prosjekter og strategier	21
6.1	Prosjektarbeid og eventuelle hindringer	21
6.2	Bruk av den nasjonale bibliotekstrategien i tilbudets utforming	22
6.3	Bruk av Temastrategi for bibliotekutvikling i Viken	23
7	Fremtidsoptimisme i bibliotekene?.....	24
8	Oppsummering.....	25
8.1	Mulige tiltak	26

8.2	Nasjonal kartlegging.....	27
9	Litteraturliste	28

1 Introduksjon

Fylkesbiblioteket i Akershus, Buskerud og Østfold utførte en kartlegging av ressursbehov og aktivitetsnivå i folkebibliotekene i de tre fylkene i 2023, da Viken. Resultatene fra kartleggingen legges frem i denne rapporten og gir innsikt i forholdene i Viken i 2023. De tjener også som et verdifullt grunnlag for både fylkesbiblioteket og kommunene for å adressere utfordringer og muligheter.

Kartleggingen ble satt i gang etter modell fra Innlandets fylkesbibliotek sin undersøkelse og rapport [Folkebibliotekene i Innlandet – statusrapport 2023](#). Som følge av denne fulgte alle landets fylker, utenom Oslo, opp med tilsvarende kartlegging for sitt fylke.

Resultatet er samlet og publisert i rapporten [Folkebibliotekene i Norge 2024: Statusrapport om bemanning og kvalitet](#) utgitt av Innlandet fylkesbibliotek i april 2024.

1.1 Metode

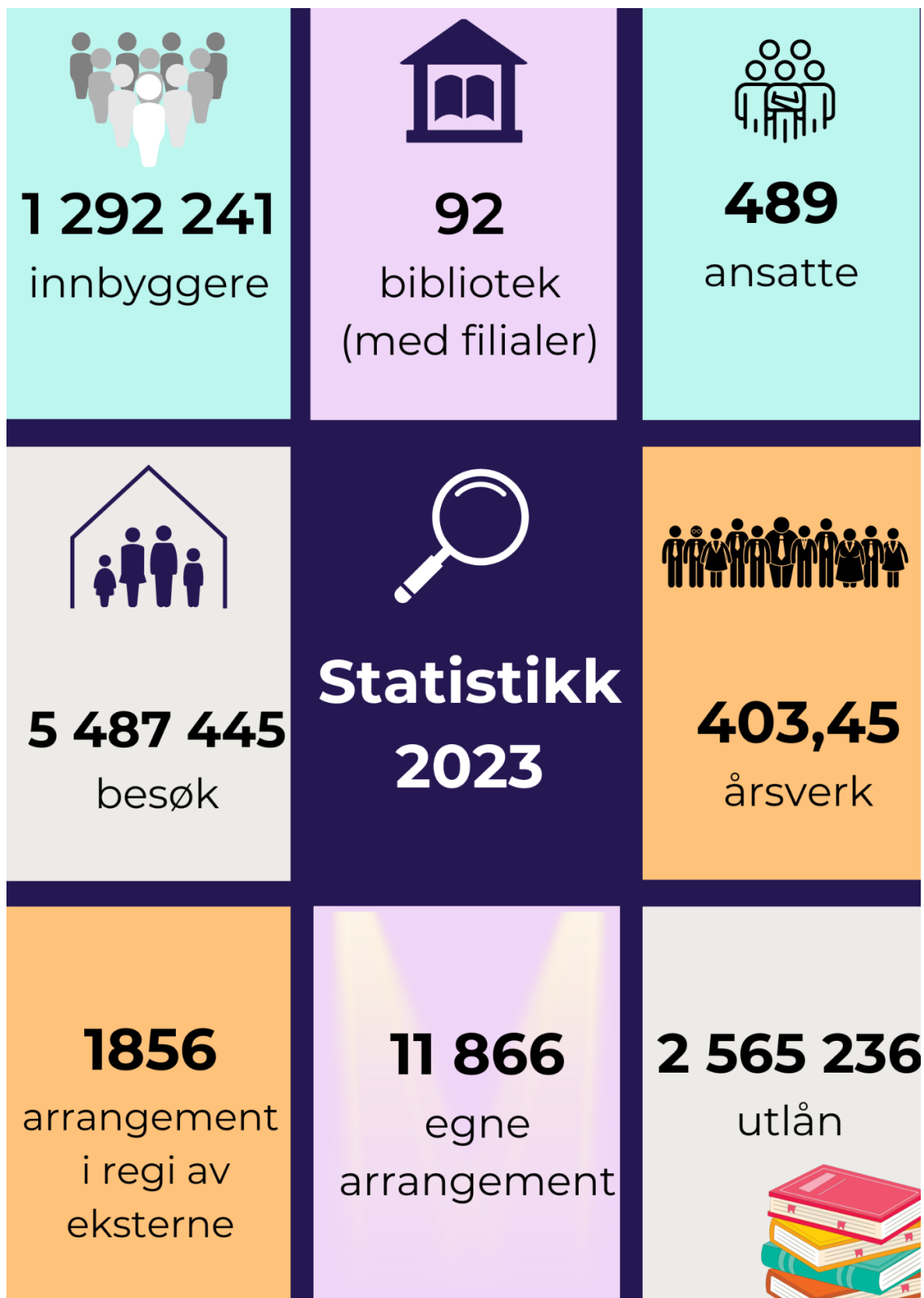
Kartleggingen i Viken ble distribuert som en digital spørreundersøkelse til biblioteklederne i folkebibliotekene i Viken i oktober 2023. Malen fra Innlandet, som inneholdt 19 spørsmål, ble brukt. I tillegg inkluderte vi ytterligere to spørsmål om bruk av *Temastrategi for bibliotekutvikling i Viken 2022-2025* for å kartlegge i hvor stor grad temastrategien brukes lokalt til strategisk utvikling av bibliotek tjenester.

Statistisk sentralbyrå (SSB) skiller mellom små, mellomstore og store kommuner. Små kommuner har færre enn 5000 innbyggere, mellomstore har fra 5000 til 19 999 innbyggere, mens store kommuner har 20 000 eller flere innbyggere (Kringebotten & Langørgen, 2020). I 2023 bestod Viken fylke av 51 kommuner, fordelt på følgende størrelser:

- 0 – 5 000 innbyggere: 16
- 5 – 19 000 innbyggere: 14
- 20 000 eller flere innbyggere: 21

Undersøkelsen ble sendt via e-post til alle 51 kommuner i Viken, hvorav 44 svarte, noe som gir en svarprosent på 86 %. Innsamlede svar fordeler seg på 12 små kommuner, 13 mellomstore kommuner og 19 store kommuner.

1.2 Folkebibliotekene i Viken 2023

2 Bibliotekets tjenester og tilleggsoppgaver

Folkebibliotekene skal tilby et mangfoldig utvalg tjenester til innbyggerne i egen kommune. Formålet med loven er kortfattet, men omfanget er allikevel omfattende:

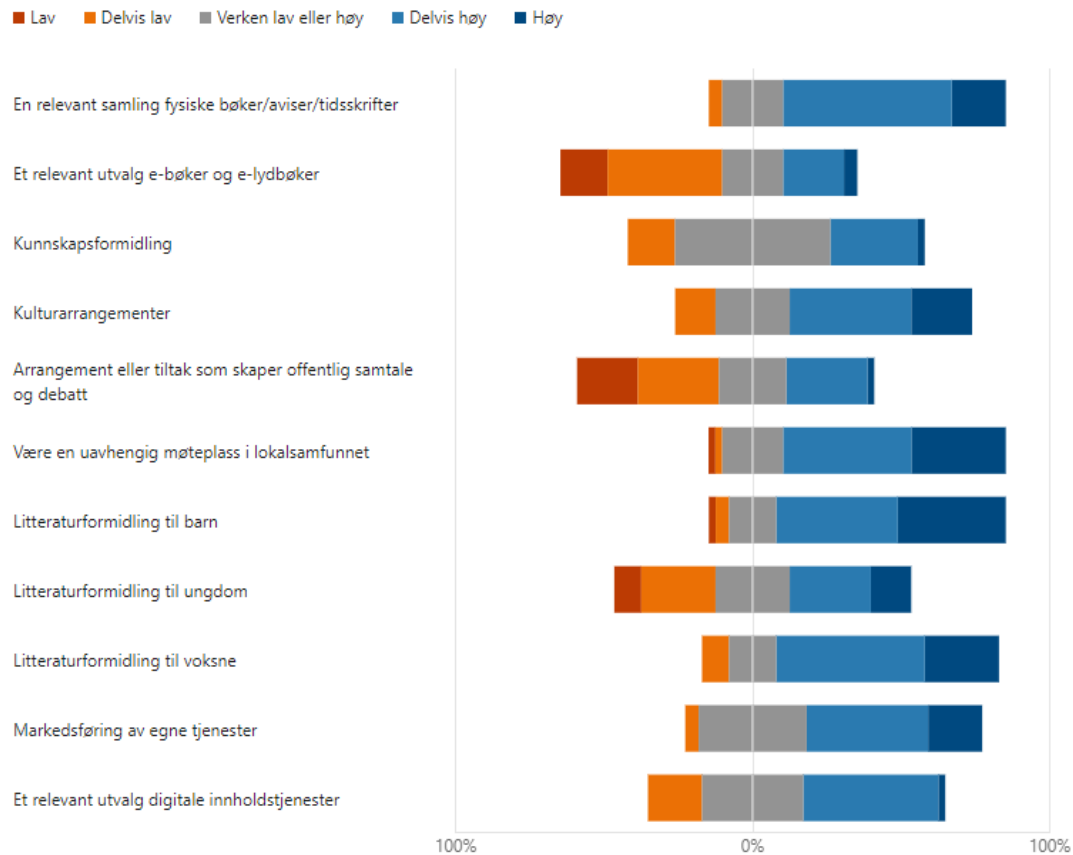
Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet. Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt. Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. (Folkebibliotekloven, 1985, § 1)

Dette innebærer at bibliotekene skal ha en relevant samling av bøker, tidsskrifter og aviser, tilby e-bøker og e-lydbøker, ha et relevant utvalg digitale innholdstjenester, drive formidling, ha arrangementer, være en møteplass og legge til rette for offentlig samtale og debatt i sitt lokalmiljø. For å si noe om nivået på disse tjenestene, uavhengig av besøkstall og bruk, har biblioteksjefene i kartleggingen blitt bedt om å vurdere kvaliteten på eget tilbud sett opp mot kravene som stilles i Folkebibliotekloven og hvilke driftsoppgaver bibliotekene har som ikke er beskrevet i loven.

2.1 Egen vurdering av bibliotekets tjenester

I spørreundersøkelsen ble biblioteklederne bedt om å svare på følgende spørsmål:

Hvordan vurderer du kvaliteten på følgende tjenester i ditt bibliotek på bakgrunn av kravene i Folkebibliotekloven?

Svarene viser et variert bilde av bibliotekenes egen vurdering av kvaliteten på sine tjenester. Det er liten forskjell på bibliotekene ut fra størrelse og opplevelse av kvalitet på tilbud og tjenester. En betydelig majoritet, 75 %, mener at biblioteket har en relevant samling fysisk materiale, mens bare en fjerdedel, 25 %, oppfatter utvalget av e-medier som relevant. Svarene peker på utfordringer knyttet til tilgjengelighet, restriksjoner, og kostnader for digitale medier. Et forslag fra Norsk bibliotekforening for å møte disse utfordringene er å evaluere bibliotekenes forsyning av digitale medier i forhold til nasjonale bransjestandarder og EØS-regler (Norsk bibliotekforening, 2023a).

Når det gjelder kvaliteten på kunnskapsformidling og kulturarrangementer, er det positive funn. Over 60 % av respondentene oppgir at kunnskapsformidlingen har delvis høy eller høy kvalitet, mens over 75 % mener at kulturarrangementene tilbyr samme nivå av kvalitet.

Svarene viser imidlertid også områder for forbedring. Bare 29,6 % svarer at arrangementene som skaper offentlig samtale og debatt har delvis høy eller høy kvalitet. I statistikk innlevert til Nasjonalbiblioteket for 2023 rapporterte folkebibliotekene at de samlet har hatt 13 722 arrangementer, 269 (4,58 %) av disse arrangementene faller inn under kategorien arrangement som skaper offentlig samtale og debatt.

Alle landets kommuner har i dag en lovpålagt møteplass i folkebibliotekene, som nyter høy tillit i samfunnet og som er gratis tilgjengelig for alle. Folkebibliotekene skal tilrettelegge for en åpen og opplyst offentlig samtale og bibliotekene skal være for alle innbyggere i kommunen, uavhengig av politisk ståsted, religion og sosial bakgrunn.

I denne kartleggingen for Akershus, Buskerud og Østfold, er det bibliotekenes egen vurdering av kvalitet som er undersøkt. Men å ha dette ansvaret og tilrettelegge for denne type arrangementer kan være utfordrende. Norsk bibliotekforening publiserte i 2023 en veileder for debatt i bibliotek og viser i veilederen til en undersøkelse fra 2022 om bibliotekenes syn på det å være en uavhengig arena for samtale og debatt. Det kommer frem at biblioteksjefer synes dette kan være problematisk og at biblioteksjefens redaktørrolle tar for mye tid og ressurser. Videre pekte undersøkelsen til Norsk bibliotekforening på at bibliotek og kommuner er svært ulike og har ulike kulturer når det gjelder hva man opplever som tillatt og ikke (Norsk bibliotekforening, 2023b).

En interessant observasjon når det gjelder litteraturformidling, er at kvalitetsvurderingen varierer betydelig mellom ulike aldersgrupper. Mens over 75 % av respondentene oppgir delvis høy eller høy kvalitet på litteraturformidling til barn og voksne, er tallet betydelig lavere, med 40,9 %, for litteraturformidling til ungdom. Bibliotekenes ønske om mer ressurser til å kunne prioritere denne brukergruppen høyere kommer frem i flere av svarene videre i kartleggingen.

2.2 Drift av andre tjenester

I kartleggingen ble bibliotekene bedt om å svare ut hvilke andre tjenester eller oppgaver de utfører, enn de som er beskrevet i Folkebibliotekloven. 50 % av bibliotekene svarer at de ikke har noen tilleggsoppgaver i det hele tatt, 50 % svarer at de bruker en stor andel av arbeidstiden på disse oppgavene. Bibliotek som svarer at de har andre tilleggsoppgaver er jevnt fordelt på små, mellomstore og store kommuner.

Tilleggsoppgavene inkluderer:

- tjenester til helsestasjoner
- tjenester til ungdomsskoler
- tjenester til barneskoler
- tjenester til museum
- innbyggertorg
- drifte BUA (utstyrsbank)
- utlån av instrument
- valglokale/gjennomføre valg
- digital veiledning og utskriftstjenester
- drifte frøbibliotek
- salg av billetter
- utlevering av parkeringskiver
- lokalhistorisk arkiv
- lokalhistorisk fotoarkiv
- ansvar *Den kulturelle skolesekken* og *Den kulturelle spaserstokken*
- drifte utleie av konsertsal
- Turistinformasjon

Videre ble biblioteklederne bedt om å estimere hvor mange timer de bruker per uke til å drifte disse tjenestene. Svarene var ulike, noen av bibliotekene oppgir at det er varierende tidsbruk på grunn av sesongbaserte oppgaver og andre oppgir alt fra 0,5 timer opp til 37,5 timer. Ulike svar gjorde det ikke mulig å estimere total tidsbruk eller gjennomsnitt. Det kan tas en vurdering på om dette kan være utgangspunkt for videre kartlegging for å gi klarere oversikt på hvor mye faktisk tid som går med til å drifte andre tjenester i bibliotekene, og om det medfører mindre tid til det som betegnes som kjerneoppgaver.

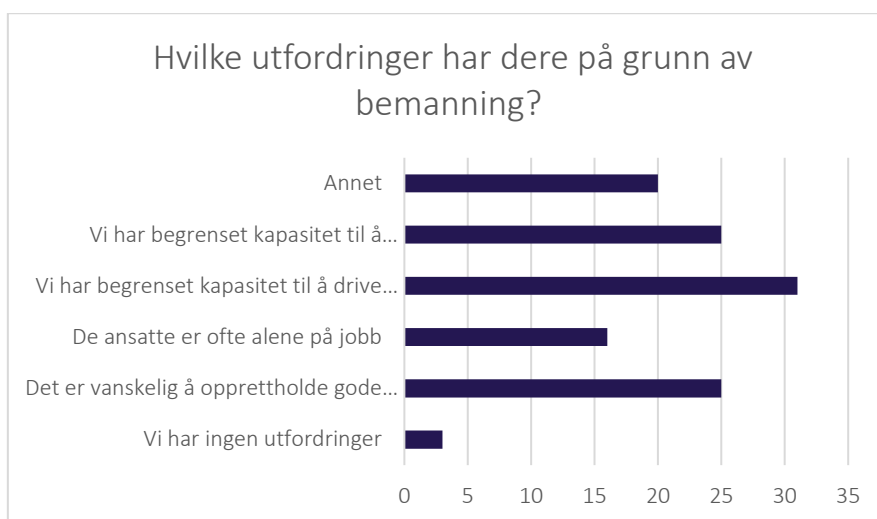
3 Bemanning og ressurser

3.1 Oppfølging av skolebibliotek

I kartleggingen ble bibliotekene bedt om å estimere antall årsverk som anvendes for å administrere skolebibliotekene i deres kommuner. Svarene indikerer at, bortsett fra i kombinasjonsbiblioteker, er det begrensede ressurser bibliotekene bruker på skolebibliotekene. Det er imidlertid identifisert mulige feilkilder i dataene, noe som gjør det vanskelig å beregne et nøyaktig antall årsverk. Det må tas opp til vurdering om et lignende spørsmål skal inkluderes i en ny kartlegging ved en senere anledning.

Videre kartlegging kan gi en dypere forståelse av situasjonen. Bibliotekets totale bemanning kan bli synlig ved å bruke data fra statistikk levert til Nasjonalbiblioteket, og sammenligne dette med antall årsverk som er tildelt skolene. Dette, sammenholdt med befolkningstall, kan gi en pekepinn på hvor mye skolene bruker av folkebibliotekets ressurser uten at det synliggjøres eller kompenseres i budsjettene.

3.2 utfordringer knyttet til bemanning av biblioteket

Av svarene fremkommer det at det er betydelige utfordringer knyttet til å opprettholde gode åpningstider og å drive aktiv formidling og arrangementer. Hele 31 bibliotek rapporterer om begrenset kapasitet til å drive aktiv formidling, mens 25 nevner utfordringer med å opprettholde gode åpningstider og gjennomføring av arrangementer. I tillegg indikerer 16 bibliotek at de ansatte ofte må jobbe alene. Kun 3 bibliotek rapporterer at de ikke opplever noen spesifikke utfordringer. Dette er 2 bibliotek tilhørende store kommuner og 1 bibliotek tilhørende en mellomstor kommune. Disse 3 kan være verdt å utforske nærmere for å identifisere beste praksis.

Bibliotekene som valgte svaralternativ *Annet* fikk et valg om å utdype. Her ble det pekt på utfordringene med mangel på vikarer og et lavt vikarbudsjet, som begrenser mulighetene for å dekke opp for sykefravær og andre fraværssituasjoner. I tillegg nevnes det at det er lite tid til kompetanseheving og kursdeltakelse blant de ansatte, samt et behov for flere årsverk. Det påpekes også at meråpent bibliotek fører til en økt arbeidsbelastning utenom ordinære åpningstider. Dette legger press på de ansatte og begrenser tiden til utvikling og prosjektarbeid.

3.3 Drømmescenario: 70 prosent flere årsverk i biblioteket

Biblioteklederne ble spurt om å svare på hvordan en 70 % økning i antall årsverk ville påvirket driften ved deres bibliotek. Denne økningen tilsvarer gjennomsnittlig bemanning i Sverige, Danmark og Finland (Græsby, 2023). Hva de ville ha gjort annerledes eller mer av?

- øke antall aktiviteter og arrangementer rettet mot ulike målgrupper
- forbedre kvaliteten på tjenestene
- delta mer aktivt i lokalsamfunnet
- samarbeide mer med skoler, barnehager og helsestasjon
- utvide åpningstidene
- drive mer aktiv formidling
- samskaping med innbyggerne
- tilby flere arrangement for voksne og barn
- styrke tilbudet til ungdom og sårbare grupper
- jobbe tettere med skolebibliotekene
- øke nettverket i lokalsamfunnet
- tilby veiledning i digital kompetanse
- søke prosjektmidler/flere prosjektmidler
- mer ressurser til prosjekter
- digital formidling
- jobbe bredere med markedsføring
- utvide tjenestetilbudet generelt
- mer samarbeid med eksterne aktører
- gi mulighet for dedikerte stillinger som
 - skolebibliotekkoordinator
 - formidlere for ulike aldersgrupper
 - koordinator for frivillighet/næringsliv
 - programansvarlig
 - innholdsprodusent
 - ansvarlig for digitale ressurser
 - administrativ ressurs

Bedre åpningstider og større satsning på formidling og arrangementer er svar som er gjennomgående i små, mellomstore og de store kommunene. I de store kommunene ser vi at ambisjonsnivået er løftet høyere med et større fokus på kompetanseheving, mer formidling utenfor bibliotek med tettere samarbeid med barnehage, skoler og andre institusjoner. Mer dedikert arbeid med prosjekter og søknadsskriving er også gjennomgående for de største kommunene. I tillegg et ønske om å ha ansatte som har dedikerte stillinger til for eksempel, markedsføring og kommunikasjon, digital utvikling og arbeid mot skoler, barnehager og andre institusjoner.

Det ville hatt enormt mye å si! Vi kunne ansatt flere, satsa mer på faste arrangementer og aktiv formidling, prosjekter, lesestimuleringstiltak, tverrfaglige samarbeid med mer. Vi kunne vært flere som holdt på med litteraturformidling - på nye steder og nye måter. Vi kunne vært mer utegående og oppsøkende i lokalsamfunnet. Vi kunne også utvida åpningstidene våre på fast basis, og hatt åpent i feriene. Vi kunne drifta egne ungdomstilbud på kvelden, og hatt en bibliotekar som reiste rundt ute på skolene på dagtid. Det ville blitt lettere med egne tilbud for minoriteter og for eldre. Alle tilbud kunne gjøres til ukentlige tilbud, framfor månedlige eller av og til. Og ikke minst ville vi vært mange nok til å sette ideer ut i live, følge opp prosjekter, ta oss av daglig drift m.m.

Sitat fra kartleggingen

4 Lokaler og bruk av fasilitetene

4.1 Biblioteklokaler

Av de 44 bibliotekene har 12 blitt bygget eller sist pusset opp før år 2000. 11 av bibliotekene har gjennomgått endringer mellom år 2000 og 2012. Nesten 21 bibliotek, har blitt bygget eller pusset opp etter 2010. Innlevert statistikk til Nasjonalbiblioteket viser at fylkene Akershus, Buskerud og Østfold fikk 6 nye bibliotek i 2022 og 4 nye bibliotek i 2023.

I pilotprosjektet Universell utforming av folkebibliotek i Viken ble det gjennomført en spørreundersøkelse om utforming av biblioteklokalene som kan gi utfyllende svar til spørsmål om biblioteklokalenes utforming med tanke på fremkommelighet og tilgang for alle innbyggere. Hovedfunnene er gjengitt i [prosjektets sluttrapport](#) (Fylkesbiblioteket i Akershus, Buskerud og Østfold, 2024).

Svarene varierer på spørsmålet om hvordan biblioteklokalene er tilpasset kravene i Folkebibliotekloven viser variasjon. Oppsummert ser vi at flertallet mener at biblioteklokalene er delvis godt tilpasset, med 15 av 44 bibliotek som gir denne vurderingen. Videre mener 12 bibliotek at lokalene er godt tilpasset, mens 7 bibliotek mener tilpasningen er delvis dårlig, og 6 bibliotek vurderer at det er dårlig tilpasset. Fire bibliotek oppgir at tilpasningen er verken god eller dårlig.

Bibliotekgeriljaen

- et tilbud med tre rådgivere fra Fylkesbiblioteket som bistår med oppgradering av bibliotek
- skaper løsninger sammen med bibliotekene
- bidrar med kassering og samlingsutvikling
- oppgradering av lokaler og funksjoner
- forslag til nye romløsninger, fargevalg og innkjøp
- kostnadsfritt
- **Bibliotekgeriljaen rykker aldri ut uten invitasjon!**

Fylkesbibliotekets bibliotekgerilja har hatt oppdrag i de tre fylkene og besøkt flere biblioteker. Mange av de mindre bibliotekene har uttrykt behov for støtte for å oppgradere og tilpasse lokalene sine for å nå ut til nye brukergrupper i nærmiljøet. Dette kan omfatte alt fra kassering og utvikling av samlinger til omforming av rom og funksjoner. Ofte kan små endringer ha stor effekt på hvordan biblioteket oppfattes og fungerer. Noen ganger kreves det kun et strøk maling, en oppdatert samling, noen nye møbler eller en lettvegg for å forbedre publikums opplevelse av lokalet.

Mangelen på ressurser og kapasitet er en utfordring for mange mindre biblioteker, hvor daglig drift alltid prioriteres høyest. Dette fører ofte til etterslep på vedlikehold, manglende budsjett for oppdateringer, tilfeldig møblering og uegnede lokaler.

Til tross for utfordringene møter bibliotekgeriljaen en stor vilje og et sterkt ønske fra bibliotekene om å utvikle tjenestene, forbedre lokalene og gi et bredere og mer variert tilbud. Bibliotekene har ofte store ambisjoner på

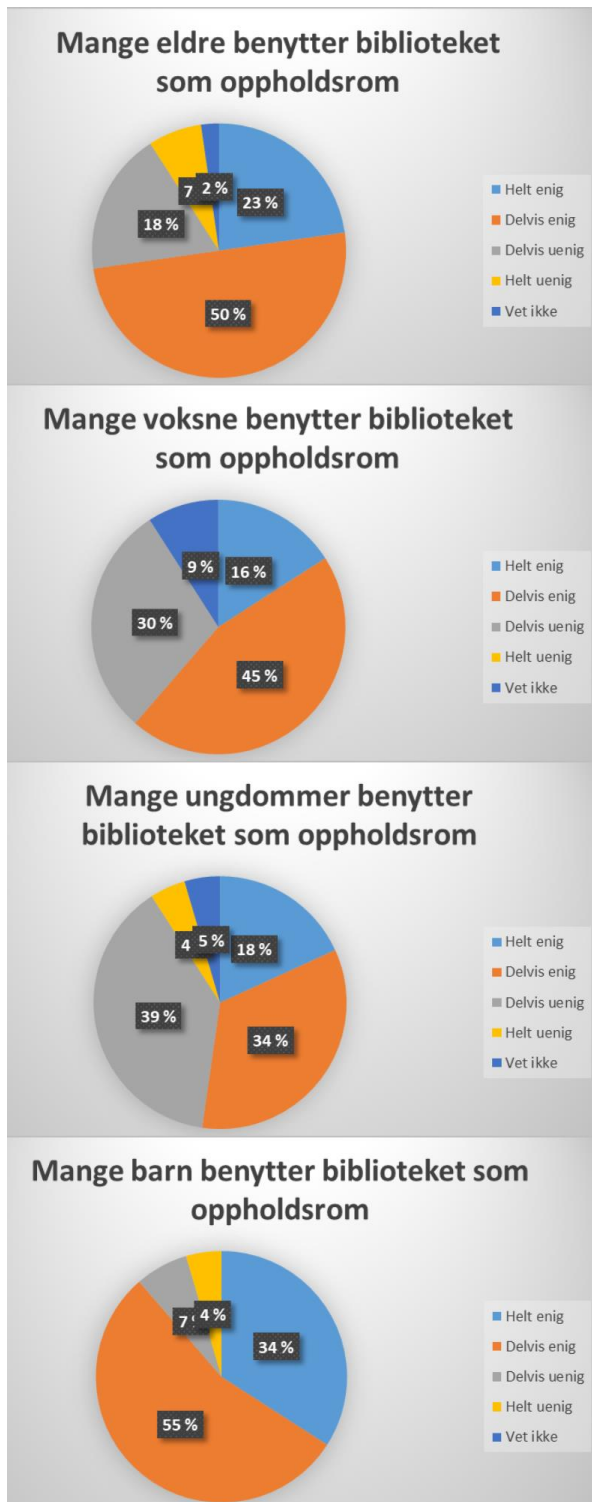
vegne av innbyggerne, som dessverre ikke alltid kan oppfylles på grunn av begrensede budsjetter og satsninger.

4.2 Biblioteket som møteplass

I kartleggingene ble respondentene bedt om å vurdere ulike påstander om plassering i lokalmiljøet og bruk av biblioteket som oppholdsrom.

19 av bibliotekene er helt enig i at biblioteket har en sentral plassering i lokalmiljøet og 14 er delvis enig i dette. 4 har svart vet ikke. Dette er nok knyttet til en usikkerhet på om biblioteket kunne hatt en bedre plassering et annet sted i sentrum av kommunen. 5 har svart at de er delvis uenig. 1 av bibliotekene svarer at de er helt uenig i at biblioteket har en sentral plassering.

Respondentene ble bedt om å vurdere ulike målgruppers bruk av biblioteket som oppholdsrom.

Bruk av biblioteket som oppholdsrom varierer mellom kommunene. Vi ser at barn og eldre er brukergruppene som mest benytter biblioteket som oppholdsrom.

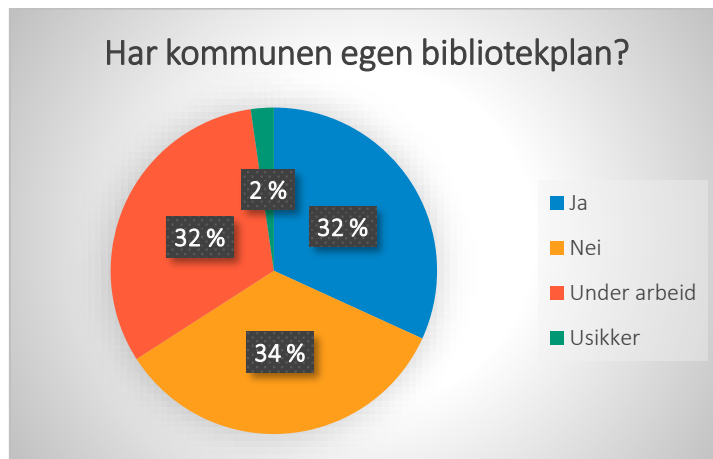
Bibliotekene ble i tillegg bedt om å vurdere om biblioteket har en egen ungdomsavdeling med sitteplasser. 9 av bibliotekene er helt enig i at de tilbyr dette, 16 bibliotek svarer at de er delvis enig. Resultatene viser at egen ungdomsavdeling ikke nødvendigvis har en sammenheng med bruk av biblioteket som et oppholdssted blant ungdom.

55 % av bibliotekene svarer at de er helt enige i at mange barn benytter biblioteket som oppholdsrom, og 34 % svarer at de er delvis enige i dette. På spørsmål om de har en barneavdeling hvor unger kan være sammen og drive med aktiviteter svarer 36 av bibliotekene at de er helt enig eller delvis enig i dette. Av tallene ser vi også her at det ikke nødvendigvis er samsvar mellom barns bruk av biblioteket som oppholdssted og om biblioteket har en egen barneavdeling der barn og unge kan være sammen eller ikke.

5 Satsning og forankring i egen kommune

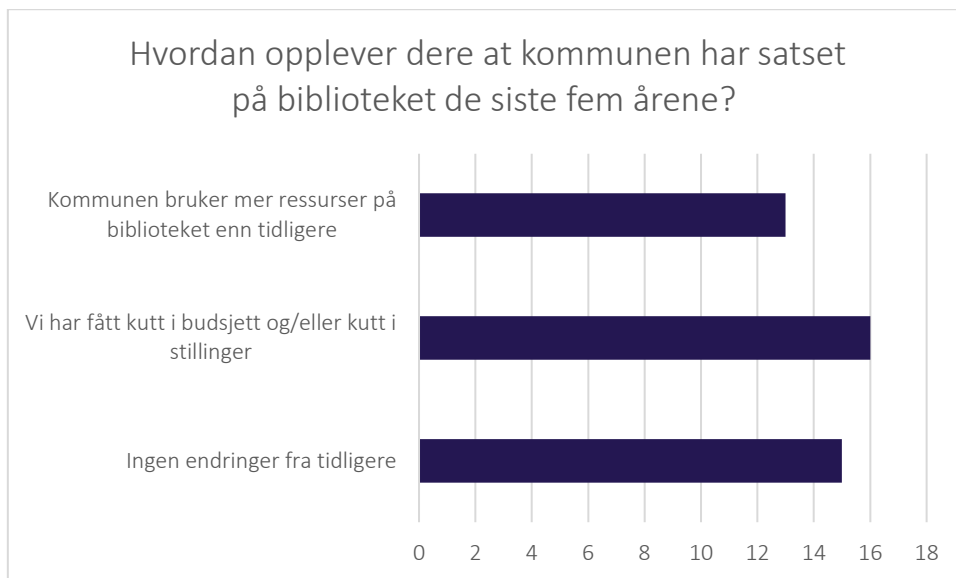
5.1 Bibliotekplan

Ifølge kartleggingen har 14 kommuner egen bibliotekplan, 14 kommuner har bibliotekplan under arbeid, 15 kommuner har ikke en egen bibliotekplan. 1 bibliotek melder at de er usikre på om kommunen har dette.

Det kan være av interesse å undersøke om *Temastrategi for bibliotekutvikling* har bidratt til at nesten 30 bibliotek har, eller utvikler en bibliotekplan. Det kan også være interessant å undersøke om de bibliotekene som ikke har en egen bibliotekplan, er med i kommunens planverk på andre måter. Ut fra denne kunnskapen vil det være relevant å se på om Fylkesbiblioteket bør iverksette tiltak for å støtte kommuner hvor biblioteket ikke er synliggjort i plan- og strategiarbeid i egen kommune, se også kapittel 6.3.

5.2 Kommunens satsning på biblioteket de siste fem årene

Av de 44 bibliotekene som svarte, viser resultatene følgende:

29,5 % (13 bibliotek) melder at kommunen bruker mer ressurser på biblioteket enn tidligere. Dette kan være et resultat av økt anerkjennelse av bibliotekets betydning i kommunen, samt innsats fra bibliotekledere som aktivt jobber for å fremme biblioteket. Av de 13 bibliotekene som svarer at de har fått mer ressurser 11 av 13 at det oppleves enkelt eller delvis enkelt å synliggjøre biblioteket overfor kommunepolitikere og kommuneledelse. 12 av de 13 bibliotekene har egen bibliotekplan eller bibliotekplan under arbeid.

34,1 % (15 bibliotek) svarer at de ikke har observert noen vesentlige endringer i kommunens satsing på biblioteket sammenlignet med tidligere år. Dette antyder en stabil situasjon der bibliotekets ressurser og stillinger har forblitt relativt uendret over tid.

36,4 % (16 bibliotek) svarer at de har opplevd budsjettkutt eller reduksjon i stillinger på biblioteket. Dette indikerer at en tredjedel av bibliotekene har hatt negative erfaringer med kutt i ressurser, noe som kan påvirke bibliotekets evne til å tilby tjenester og møte behovene til lokalsamfunnet. Det er bekymringsfullt for de bibliotekene dette gjelder, at bibliotekets ressurser blir redusert samtidig som arbeidsbelastningen muligens øker for gjenværende ansatte.

5.3 Synliggjøring av biblioteket overfor kommunepolitikere og kommuneledelse

En majoritet av bibliotekene svarer nei eller delvis på spørsmålet om det oppleves enkelt å synliggjøre biblioteket overfor kommunepolitikere og kommuneledelse. Kun 10 svarer ja av totalt 44 svar - altså 1 av fire. Dette indikerer behov for kompetanseheving i strategisk kommunikasjon med kommunens ledelse. Fylkesbiblioteket vil se på mulighetene for kompetanseoverføring fra bibliotekene som opplever det som enkelt å synliggjøre biblioteket til de som opplever dette som krevende.

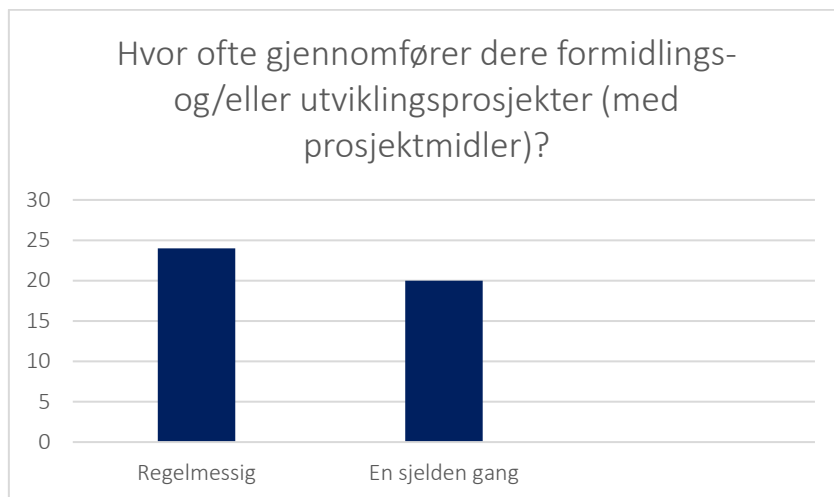
5.4 Samfunnsutfordringer og bibliotekets bidrag

På spørsmålet om kommunen har noen spesielle samfunnsutfordringer som biblioteket kunne bidratt til å løse er det variasjon mellom kommunene. Alle svarer bekreftende på spørsmålet om kommunen har spesielle samfunnsutfordringer som biblioteket kunne bidratt til å løse. Svarene på hva biblioteket kan bidra med varierer. Det er behov for flere møteplasser i kommunene. Tiltak som utvidede åpningstider og flere arrangementer som kan møte behovene til ulike aldersgrupper som barn, ungdom og eldre. Andre utfordringer som digitalt utenforskap, lavt utdanningsnivå, ensomhet og sosiale forskjeller blir også adressert. Biblioteket fremheves som en viktig ressurs for å motvirke disse utfordringene ved å tilby inkluderende møteplasser, aktiviteter og digitale tjenester. Til tross for allerede eksisterende innsats, understrekes behovet for økte ressurser og mer samarbeid med for eksempel frivilligheten, skolene, ungdomstilbud, eldrecenter, helsestasjon eller andre for å maksimere bibliotekets bidrag til lokalsamfunnet.

6 Prosjekter og strategier

6.1 Prosjektarbeid og eventuelle hindringer

På spørsmålet om hvor ofte biblioteket gjennomfører formidlings – og/eller utviklingsprosjekter svarte 24 av 44 bibliotek at de gjennomfører dette regelmessig og 20 av 44 svarte at de gjennomfører det en sjelden gang.

I oppfølgingsspørsmålet ba vi de svare ut hva som er det største hinderet for å jobbe mer med prosjekter:

Lav bemanning: Dette er den mest fremtredende årsaken, svart av 54,5 % av bibliotekene

Manglende støtte i kommunen: 18,8 % av bibliotekene opplever at de ikke får tilstrekkelig støtte fra kommunen til å gjennomføre prosjekter.

For lite kompetanse på prosjektarbeid: 22,7% av bibliotekene mangler den nødvendige kompetansen for å gjennomføre prosjekter effektivt.

Økonomiske begrensninger: Noen bibliotek nevner økonomiske begrensninger som en hindring for å gjennomføre prosjekter.

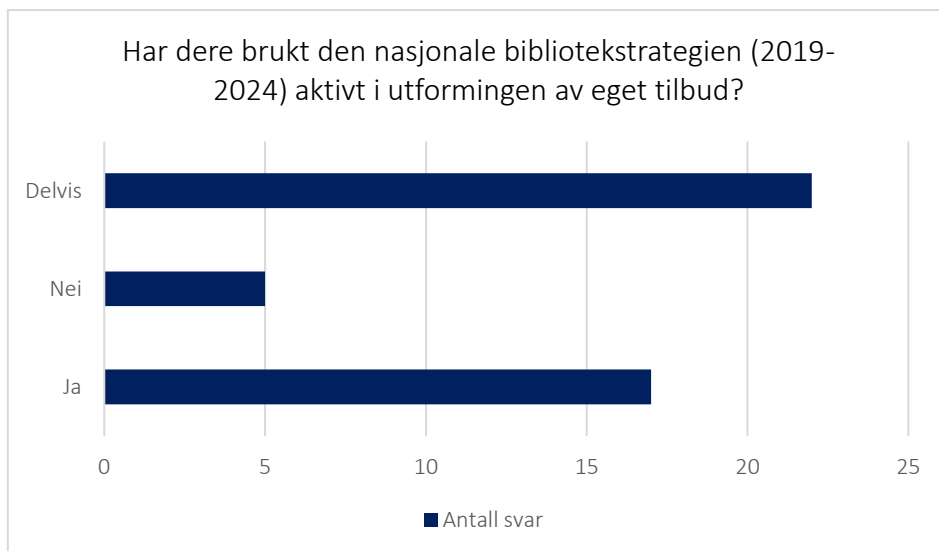
Lav bemanning og manglende støtte fra kommunen er de de største utfordringene som bibliotekene står overfor når det gjelder å drive med prosjektarbeid. Mangel på kompetanse og økonomiske begrensninger er også faktorer som påvirker bibliotekenes evne til å gjennomføre prosjekter. Undersøkelsen gir ikke svar på hva manglende støtte fra egen kommune innebærer, det er noe fylkesbiblioteket bør se nærmere på.

Fylkesbiblioteket kan i større grad initiere og lede felles prosjekter innen bibliotekutvikling, for å lette deltakelse og samarbeid. Fylkesbiblioteket bistår også

bibliotekene med å finne relevante bibliotek som samarbeidspartnere. Dette kan for eksempel være større bibliotek med mer ressurser og sammenfallende mål for prosjektarbeid. Fylkesbiblioteket bør videreføre sin satsning på kompetanseheving for folkebibliotekene innen prosjektarbeid og søknadsskriving.

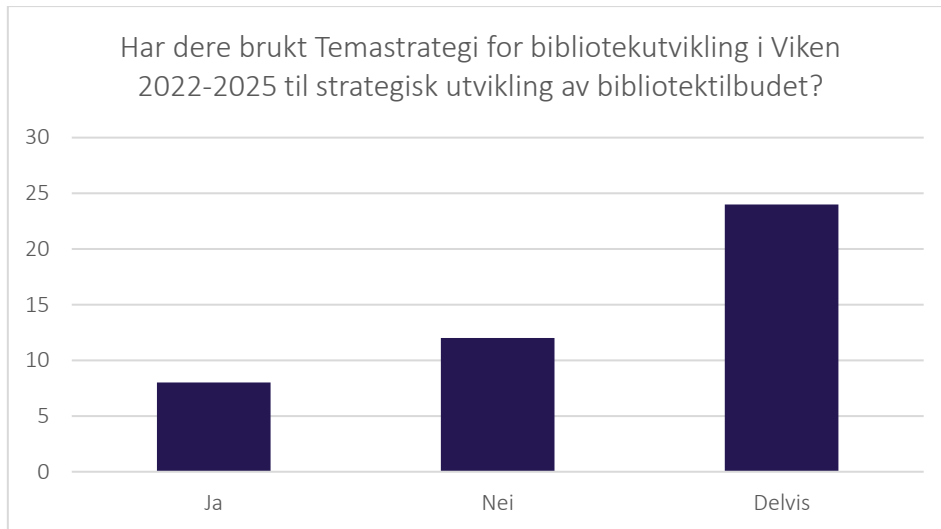
6.2 Bruk av den nasjonale bibliotekstrategien i tilbudets utforming

De fleste bibliotekene har svart at de har brukt den nasjonale bibliotekstrategien (2019-2024) delvis eller aktivt i utformingen av eget tilbud. Dette tyder på nasjonale føringer og prioriteringer brukes til å støtte opp under bibliotekenes egne utviklingsønsker og prioriteringer. Kun 5 av 44 bibliotek har svart nei på spørsmålet om bruk av den nasjonale bibliotekstrategien.

6.3 Bruk av Temastrategi for bibliotekutvikling i Viken

I gjennomføringen av kartleggingen i Viken valgte vi å legge til to spørsmål til den opprinnelige malen fra Innlandet:

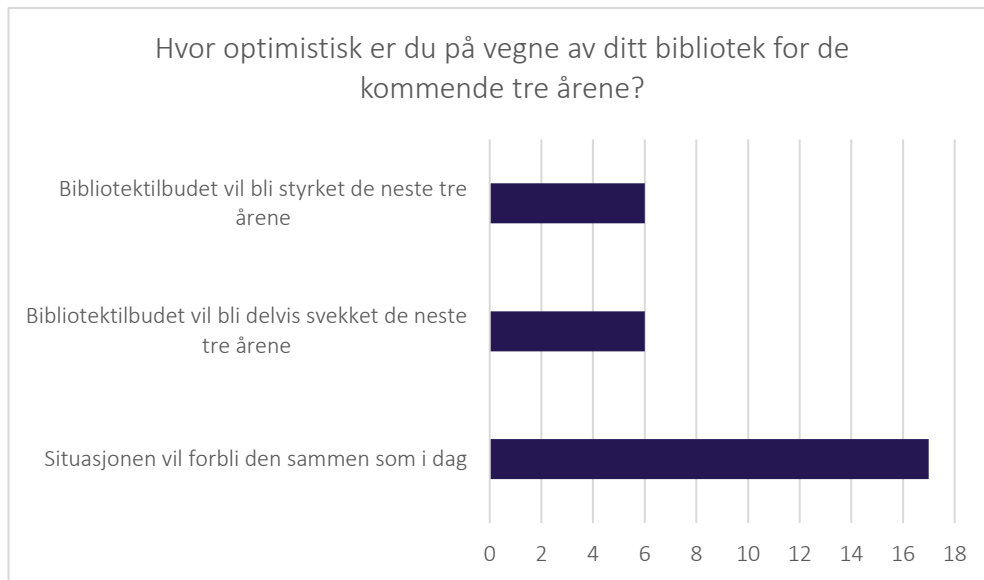

Av totalt 44 svar på spørsmålet om hvorvidt bibliotekene har brukt Temastrategi for bibliotekutvikling i Viken 2022-2025 til strategisk utvikling av bibliotektilbudet, svarte 8 bibliotek "Ja", 12 bibliotek svarte "Nei", og 24 bibliotek svarte "Delvis". Dette indikerer en variert bruk Temastrategi for bibliotekutvikling i Viken 2022-2025 i strategisk utvikling av bibliotektilbudet.

Vi ba også biblioteklederne dele hva de har brukt Temastrategi for bibliotekutvikling til. Noen bibliotek har aktivt benyttet temastrategien som grunnlag for strategisk planlegging og i egne strategier. Temastrategien har vært brukt til skriving av prosjektsøknader og etablering av samarbeid. Andre har benyttet temastrategien for utvikling av nye tiltak i biblioteket og for å forankre tiltak i kommunen. Ved å bruke temastrategien er det enklere å vise kommuneadministrasjonen at biblioteket jobber i en større fylkeskommunal og nasjonal sammenheng.

Fylkesbiblioteket lyste i 2022 og 2023 ut utviklingsmidler fra fylkeskommunen for å støtte oppunder målene i strategien, noe som kan ha bidratt til større kjennskap, bruk og relevans for bibliotekene.

7 Fremtidsoptimisme i bibliotekene?

Resultatene indikerer en blanding av optimisme og bekymring blant bibliotekene, og flertallet forventer status quo. 6 av 44 bibliotek tror bibliotektilbudet vil bli styrket de neste tre årene. 17 av 44 forventer at situasjonen vil forbli den samme som i dag, mens 6 av 44 bibliotek tror bibliotektilbudet vil bli delvis svekket de neste 3 årene. Dette indikerer en viss grad av bekymring for fremtiden, enten på grunn av økonomiske utfordringer, endringer i brukermønstre eller andre faktorer. På den positive siden indikerer de 6 bibliotekene som forventer at bibliotektilbudet vil bli styrket, en optimistisk tro på at bibliotekene vil kunne forbedre og utvide sine tjenester og ressurser i løpet av de kommende årene, enten gjennom økte ressurser, bedre samarbeid eller innovasjon.

8 Oppsummering

Bibliotekene gir i kartleggingen en variert egenvurdering av kvaliteten på egne tjenester. Egen samling av fysisk materiale vurderes til å ha god kvalitet, mens utvalget av digitale medier får en mye lavere vurdering på kvalitet. Egen kunnskapsformidling og kulturarrangementer er også vurdert til høy kvalitet, men det frem kommer både behov for forbedring og kompetanseheving når det gjelder arrangementer som skaper offentlig samtale og debatt. Det er også påpekt betydelige forskjeller i egenvurderingen av kvalitet på litteraturformidling til ulike aldersgrupper, spesielt behovet for mer ressurser til å kunne prioritere litteraturformidling til ungdom.

Rapporten avdekker utfordringer i forhold til bemanning i bibliotekene. Spesielt knyttet til det å kunne opprettholde gode åpningstider, aktiv formidling, og gjennomføring av arrangementer. I bibliotekene i de små kommunene er det en utfordring at ansatte ofte må være alene på jobb. Manglende ressurser gjør det også vanskelig å kunne bruke vikarer. De få bibliotekene som ikke rapporterer spesifikke utfordringer på grunn av bemanning kan være verdifulle å utforske nærmere for å identifisere beste praksis.

For et drømme-scenario med 70 prosent flere årsverk i biblioteket uttrykker biblioteklederne klare behov og ønsker om økt bemanning, med fokus på å kunne utvide aktiviteter og arrangementer, forbedre tjenestekvaliteten, og styrke samarbeidet med lokalsamfunnet, skoler og andre institusjoner. Økt tilgjengelighet gjennom bedre åpningstider og mer aktiv formidling er særlig prioritert. I tillegg er det ønske om dedikerte stillinger for spesifikke oppgaver, som markedsføring, digital utvikling og samarbeid med eksterne aktører.

Kartleggingen viser en variert historikk når det gjelder bygging og oppussing av biblioteklokaler i de tre fylkene, med en betydelig andel av bibliotekene som har blitt bygget eller pusset opp etter år 2010. Fylkesbibliotekets bibliotekgerilja har besøkt flere bibliotek og sett at det er behov for støtte for å oppgradere og tilpasse lokalene sine. Manglende ressurser og kapasitet er ofte en utfordring, men bibliotekene viser stor vilje til å utvikle tjenestene, forbedre lokalene og gi et bredere og mer variert tilbud til tross for begrensede budsjettmuligheter.

Svarene fra kartleggingen av bibliotekenes rolle i lokalmiljøet og deres funksjon som oppholdsrom viser en variasjon. Mens en betydelig andel av bibliotekene bekrefter at de har en sentral beliggenhet, er noen usikre eller uenige. Når det gjelder bruken av biblioteket som et oppholdssted, er det primært barn og eldre som benytter seg av dette tilbudet. Resultatene antyder også at tilstedeværelsen av en egen ungdomsavdeling ikke nødvendigvis fører til økt bruk av biblioteket som et oppholdssted blant ungdom. Tilsvarende viser svarene at mange barn benytter biblioteket som et oppholdssted, selv om ikke alle bibliotekene har en dedikert barneavdeling. Dette indikerer at

tilretteleggingen av biblioteket som et oppholdssted kan være påvirket av flere faktorer enn bare tilstedeværelsen av spesifikke avdelinger.

Kartleggingen viser at kommunenes satsning på bibliotekene er variert: 29,5 % av bibliotekene har opplevd økning av ressurser, mens 34,1 % rapporterer ingen vesentlige endringer og 36,4 % har opplevd budsjettkutt eller reduksjon i stillinger. Dette indikerer at en tredjedel av bibliotekene har hatt negative erfaringer med kutt i ressurser, noe som kan påvirke bibliotekets evne til å tilby tjenester og møte behovene i lokalsamfunnet. Det er bekymringsfullt for de bibliotekene dette gjelder, at bibliotekets ressurser blir redusert samtidig som arbeidsbelastningen muligens øker for gjenværende ansatte. Flertallet av bibliotekene rapporterer også om utfordringer med å synliggjøre seg overfor kommunens ledelse, med kun 10 av 44 bibliotek som rapporterer at de opplever dette som enkelt. Dette peker på et behov for kompetanseheving i strategisk kommunikasjon.

Svarene på spørsmål om prosjektarbeid og eventuelle hindringer for prosjektarbeid viser at 24 bibliotek gjennomfører prosjekter regelmessig, mens 20 gjør det sjelden. Lav bemanning fremstår som den mest fremtredende hindringene for prosjektarbeid, rapportert av 54,5% av bibliotekene, etterfulgt av manglende støtte fra kommunen (18,8%) og mangel på kompetanse på prosjektarbeid (22,7%). Økonomiske begrensninger ble også nevnt som en hindring.

8.1 Mulige tiltak

Fylkesbiblioteket arbeider målrettet for å forbedre bibliotektilbudet i fylkene gjennom nettverksarbeid, kompetanseheving, innovasjon og koordinering. Fylkesbiblioteket har en veiledende rolle og tilbyr støtte og rådgivning til bibliotekene. På bakgrunn av denne rapporten kan følgende skisseres som mulige tiltak:

- Fylkesbiblioteket leder felles prosjekter innen bibliotekutvikling for å lette deltakelse og samarbeid. I tillegg tilrettelegger i større grad for kompetanseheving på prosjektarbeid og søknadsskriving.
- Fylkesbiblioteket bør videreføre sin satsning på kompetanseheving for folkebibliotekene innen prosjektarbeid og søknadsskriving.
- 3 av 44 bibliotek har meldt at de ikke har utfordringer med tanke på bemanning, disse tre er verdt å utforske nærmere for å identifisere beste praksis.
- Vurdere nye undersøkelser som kan gi et klarere bilde av:
 - hva bibliotekene legger i manglende støtte fra kommunen for å kunne jobbe mer med prosjektarbeid.
 - bibliotekenes tidsbruk på andre driftsoppgaver eller tilleggsoppgaver.
 - bruk av folkebibliotekets ressurser til skolebibliotek uten at det synliggjøres eller kompenseres i budsjettene.

- Tiltak for å heve (egenopplevd) kvalitet på arrangementer for bibliotekansatte: delta på kurs, øve, samarbeide med lokalmiljøet, mer veiledning og lignende.
- Fylkesbiblioteket vil vurdere muligheter for kompetanseoverføring mellom bibliotekene basert på svarene i denne kartleggingen.

8.2 Nasjonal kartlegging

Alle landets fylker, utenom Oslo, har gjennomført denne kartleggingen i eget fylke.

Resultatet er samlet og publisert i [rapporten Folkebibliotekene i Norge 2024:](#)

[Statusrapport om bemanning og kvalitet](#), utgitt av Innlandet fylkesbibliotek i april 2024.

Hovedfunnene i den nasjonale rapporten viser til at nedgang i ressursnivå og finansiering kombinert med økt besøk og aktivitet har økt arbeidspresset på de ansatte.

Bemannings situasjonen er ikke tilstrekkelig for å håndtere den økte aktiviteten, og Folkebibliotekloven stiller ikke konkrete krav til bemanning eller kvalitet. Store forskjeller i ressurs situasjonen mellom kommuner fører til ulikhet i tilbud og kvalitet, spesielt mellom små og store kommuner. Lav bemanning fører til utfordringer knyttet til åpningstider, aktiv formidling, gjennomføring av arrangementer, og at ansatte må være alene på jobb. Mange bibliotek har begrenset mulighet til å iverksette strategier, gjennomføre prosjekter eller synliggjøre seg overfor politikere og administrasjon på grunn av bemanningssituasjonen.

Den nasjonale kartleggingen viser et tydelig gap mellom tjenestene bibliotekene leverer i dag og tjenestene de mener de bør levere, både i små og store kommuner. Behovet for felles retningslinjer er stort, både for å øke den totale satsingen og for å jevne ut forskjeller (Græsby, 2024).

9 Litteraturliste

- Fylkesbiblioteket i Akershus, Buskerud og Østfold. (2024). *SLUTTRAPPORT: Bedre universell utforming (UU) av folkebibliotek i Viken: Pilotprosjekt 2023*. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://fylkesbiblioteketabo.no/wp-content/uploads/2024/03/Sluttrapport-UU-pilot-folkebibliotek-i-Viken-2024-3.pdf>
- Græsby, M. (2023). *Folkebibliotekene i Innlandet: Statusrapport 2023*. Innlandet fylkesbibliotek. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://innlandetfylke.no/f/p1/i/ab08b799-bdde-41c8-bd3d-a42088b12c9f/pdf-folkebibliotekene-i-innlandet-statusrapport-2023.pdf>
- Græsby, M. (2024). *Folkebibliotekene i Norge 2024: Statusrapport om bemanning og kvalitet*. Innlandet fylkesbibliotek. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://innlandetfylke.no/f/p1/i/ece7ca95-0dc5-4d19-9399-a4f58f1f8cf3/folkebibliotekene-i-norge-2024-statusrapport-om-bemanning-og-kvalitet.pdf>
- Folkebibliotekloven. (1985). *Lov om folkebibliotek (folkebibliotekloven)*. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108>
- Kringlebotten, M. & Langørgeren, A. (2020). *Gruppering av kommuner etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser 2020 (Rapporter 2020/48)*. Statistisk sentralbyrå. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ssb.no/offentlig-sektor/artikler-og-publikasjoner/attachment/439744?ts=177cdffee70>
- Norsk bibliotekforening. (2023a, 1. november). *Bibliotekene kan få rett til å låne ut digitale lydbøker*. <https://norskbibliotekforening.no/9689-2/>
- Norsk bibliotekforening. (2023b). *Debatt i biblioteket: Tips og triks for å lage politisk debatt i bibliotek 2023*. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://norskbibliotekforening.no/wp-content/uploads/2023/04/Debatt-i-biblioteket-2023-tips-og-triks-1.pdf>